

УДК 37.016+811.161.2

С49

Автор:

Слюніна О. В., кандидат філологічних наук, доцент кафедри українознавства Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»

Рецензенти:

Голобородько Я. Ю., доктор філологічних наук, професор, член Асоціації українських письменників України;
Новиков А. О., доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Слюніна О. В.

С49 Усі уроки української літератури. 11 клас. I семестр. Профіль — українська філологія / О. В. Слюніна. — Х. : Вид. група «Основа», 2019. — 256 с. — (Серія «Усі уроки»). ISBN 978-617-00-3741-1.

Навчальний посібник містить конспекти всіх уроків української літератури профільного рівня (профіль — українська філологія) для I семестру 11 класу, які розроблено із урахуванням змін, здійснених Міністерством освіти і науки України 2017 року. Серед них уроки текстувального вивчення творів, позакласного читання, розвитку зв'язного мовлення, літератури рідного краю, тематичного оцінювання. Запропоновані розробки містять елементи нестандартних підходів, інтерактивних методик.

Для вчителів української мови та літератури загальноосвітніх шкіл, ліцеїв та гімназій, керівників методичних об'єднань, студентів філологічних факультетів педагогічних університетів.

УДК 37.016+811.161.2

© Слюніна О. В., 2019

© Корягін В. О., макет обкладинки, 2019

© ТОВ «Видавничка група «Основа», 2019

ISBN 978-617-00-3741-1

ВСТУП. ЛІТЕРАТУРНИЙ І МИСТЕЦЬКИЙ АВАНГАРД

УРОК № 1

ЧИТАЦЬКИЙ ПРАКТИКУМ. ЧИТАННЯ ТВОРІВ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЯК ЄДНІСТЬ НАСОЛОДИ Й ПІЗНАННЯ. ЧИТАННЯ ЯК СПОСІБ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ. ОСОБИСТІСТЬ, ЯКА ЧИТАЄ — ТРЕНД СЬОГОДЕННЯ. ЛІТЕРАТУРА ХУДОЖНЯ Й НОН-ФІКШН

Мета (формувати компетентності): *предметні* (знати про читання як насолоду й пізнання; розкривати головні прояви особистості в процесі читання; пояснювати роль читання сьогодні; розкривати сутність процесу читання, називати його види; характеризувати особливості літератури художньої та нон-фікшин; наводити приклади різного типу творів та способів читання); *ключові* (чітко формулювати визначення понять; звертатися під час читання до досвіду взаємодії з творами інших видів мистецтва; визначати межі власного знання й не знання, відрізнити нове знання від уже відомого); *загальнокультурні* (розуміти значення читання для особистісного розвитку; усвідомлювати потребу читання літературних творів для естетичної насолоди та рефлексії над прочитаним).

Обладнання: підручник, виставка навчальної, довідкової літератури, портретної галереї українських письменників, карта України, картки для методу «Fishbone».

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети заняття

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Бесіда з учнями

Прочитайте вислови видатних людей про книги та прокоментуйте їх. Поміркуйте, чому автори так ставляться до літератури. Які функції виконує література?

1. Люди перестають мислити, коли перестають читати (*Д. Дідро*).
2. Книги — діти розуму (*Дж. Свіфт*).
3. Без пристрасті до книжки людині недоступні культура сучасного світу, інтелектуальне й емоційне вдосконалення (*В. Сухомлинський*).
4. Бібліотеки — це скарбниці всіх багатств людського духу (*Г. Лейбніц*).
5. Книги — найкращі товариші старості, у той же час вони кращі керівники юності (*С. Смайлз*).
6. Хороша книга — втіха й розрада, вихователь і вчитель. Тому книзі така пошана, тому про книгу така турбота. (*М. Шевченко*).

Колективна робота «Літературна мапа»

Розмістіть письменників відповідно до того місця, де вони народилися (можна використовувати портрети майстрів слова).

- М. М. Коцюбинський — Вінниця;
- Леся Українка — Звягель, Новоград-Волинський;
- І. С. Нечуй-Левицький — Стеблів;
- О. Ю. Кобилянська — Ґурагумора (Австро-Угорщина, нині Румунія);
- І. Я. Франко — Нагуєвичі;
- Г. Ф. Квітка-Основ'яненко — Основа (Харків);
- Микола Хвильовий — Тростянець;
- М. Т. Рильський — Київ;
- Л. В. Костенко — Ржищев;
- П. Г. Тичина — Піски

Слово вчителя

У наукових джерелах указано, що художня література виконує дві основні функції: естетичну, тобто таку, що спрямована на задоволення потреб читача, та виховну, яка покликана прищеплювати норми поведінки й формувати моральне обличчя людини. За допомогою книг майстри слова намагалися вплинути на почуття людини, засудити зло, прославити добро й красу.

Проблемна бесіда

1. Назвіть ваші улюблені книги. Поміркуйте, які важливі проблеми порушено на сторінках прочитаних вами книг. 2. Які риси характеру героїв прочитаних вами творів варті наслідування. 3. Чи зберігаються в нашому житті ті моральні цінності, про які йдеться у творах художньої літератури?

Метод «Fishbone»

Кожен учень отримує зображення риб'ячого скелету (або малює самостійно в зошиті). Учні в кісточках зліва мають записати аргументи на користь потреби читання, а справа — факти. Голова риби — суть проблеми, хвіст — висновок.

Робота в групах

Користуючись сайтом knigolove.com.ua (рубрика «Мастриді»), оберіть за власними вподобаннями п'ять імен відомих осіб та выпишіть назви книг, які цим людям подобаються.

Білл Гейтс, Потап, Лілія Подкопаєва, Діля, Джордж Мартін, Том Хенкс, Барак Обама.

1. Чи є серед книг ті, що відомі вам? 2. Як ви вважаєте, чи можна визначити вдачу людини за її літературними вподобаннями? 3. Оберіть когось із людей, які вам подобаються, та спробуйте дати йому чи їй характеристику за художніми вподобаннями. 4. Чи ходите ви до бібліотеки? Чому? 5. Чи користуєтесь ви електронними бібліотеками? Якими?

Слово вчителя

Твори, які мають ознаки мистецтва, наразі називають художньою літературою. Термін «художня література» виник у XX столітті. Інколи художню літературу називають просто літературою, а в деяких випадках дослідники послуговуються поняттям «белетристика» (від франц. *belles lettres* — красне письменство), що в широкому розумінні означає твори художньої літератури загалом, а у вузькому розумінні означає художню прозу. Світ художньої літератури відрізняється від реального світу. Майстри слова зображують дійсність, але при цьому не копіюють її, а спираючись на життєвий досвід, за допомогою засобів художньої виразності створюють художній світ.

Окрім художньої літератури, існують твори, які називають нон-фікшн. Вони ґрунтуються не на художньому вимислі, а на конкретних фактах. Отже, нон-фікшн — це художньо-публіцистичний жанр літератури, основними особливостями якого є реалістичне й документально точне зображення подій і персонажів крізь призму образного й естетичного сприйняття автора. У зв'язку з цим до категорії нон-фікшн потрапляє доволі широкий спектр книжкової продукції, включаючи мемуари, енциклопедії, довідники, науково-популярну літературу, книги з психології, філософії тощо. Жанр нон-фікшн вирізняють такі риси: відсутність вигаданих сюжетів і героїв, розповідь про події, що пропущені крізь світогляд автора, використання різних художніх і драматичних прийомів. При цьому автор мусить

бути визнаним експертом у темі, про яку пише, окрім того, для літератури такого жанру важливі лаконічність, корисність, оперативність, ступінь ширості. Зазвичай автор літератури нон-фікшн повинен зібрати достовірний і цікавий матеріал, а для цього він займається науковими дослідженнями, проводить опитування, бере інтерв'ю.

Проблемна робота

Прочитайте назви книги. Чи можна за назвою визначити, до якого жанру належать наведені твори: художня література це чи ж документальна (нон-фікшн)? Як ви гадаєте, про що йдеться в книзі? Чому література нон-фікшн також є популярною?

1. С. Гокінг, Л. Млодінов «Найкоротша історія часу».
2. Ю. Н. Харарі «Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього».
3. В. І. Вернадський «Філософські думки натураліста».
4. Е. Фромм «Мати чи бути?».
5. Б. Обмама «Мрії мого батька».
6. К. Келлі «Невідворотне. 12 технологій, що формують наше майбутнє».
7. Д. Карнегі «Як здобувати друзів та впливати на людей».

Складання порівняльної таблиці «Література нон-фікшн та художня література»

	Література нон-фікшн	Художня література
Автор	Визнаний експерт у своїй темі	Будь-хто
Сюжет	Відсутність вигаданих елементів сюжету	Вигаданий
Герої	Справжні особи	Вигадані персонажі
Події	Реальні події	Події вигадані
Призначення	Дати корисні поради чи інформацію	Розважити читача, виховати певні моральні чесноти

Виразне читання. Робота в групах

Прочитайте уривки з художньої літератури та літератури нон-фікшн. Порівняйте манеру викладу інформації.

IV. ПІДСУМОК УРОКУ

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Напишіть твір-роздум «Читання як спосіб самореалізації особистості»; підготувати повідомлення про різні культурно-історичні епохи.

УРОК № 2

СТИЛЬОВІ РИСИ КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИХ ЕПОХ. ПОНЯТТЯ «БАРОКО», «РОМАНТИЗМ», «РЕАЛІЗМ», «МОДЕРНІЗМ»: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТИЛІВ ТА ЇХНІ ПРОЯВИ В ЛІТЕРАТУРІ Й ІНШИХ ВИДАХ МИСТЕЦТВА

Мета (формувати компетентності): предметні (знати про історичні й суспільні умови розвитку літератури в ХХ столітті, називати та розрізняти різні стильові напрями, характеризувати їхні ознаки) **знає** про історичні та суспільні умови розвитку літератури, називає та розрізняє, вказуючи **ключові** риси, різні стильові риси епохи); **ключові** (чітко, грамотно й аргументовано висловлювати власну думку щодо обговорюваних питань, толерантно дискутувати, відстоювати власну точку зору, визначати місце та роль української культури в загальноєвропейському й світовому контекстах); **загальнокультурні** (усвідомлювати й пояснювати значення різних літературних епох, їхньої ролі для розвитку мистецтва в Україні та світі).

Обладнання: підручник, виставка творів письменників різних культурно-історичних епох, зображення архітектурних споруд різних діб, музичні твори представників різних напрямів, схема «Стиль епохи», картки з історичними назвами доби та менші картки з назвами літературних течій та напрямів.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. ОГолошення теми й мети заняття

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ

Слово вчителя

Зміни, які відбуваються в суспільному житті, завжди спричиняють зміни в мистецтві. Зміни в суспільному житті можна вважати зовнішніми чинниками, які впливають на розвиток архітектури, скульптури, живопису, театру, музики, літератури. Існують і внутрішні чинники: традиції, новаторство, художня взаємодія різних видів мистецтва. Розвиток мистецтва має складний, подекуди навіть суперчливий, характер. Проте в художній культурі наявні вічні цінності, які не зазнають змін і не зникають із плином часу. Так, твори

Назва доби	Стародавній світ (Єгипет, Дворіччя)	Античність	Середньовіччя	Готика	Відродження (Ренесанс)	Бароко	Класицизм	Романтизм	Реалізм	Модернізм	Постмодернізм
Коротка характеристика											

Повідомлення учнів про різні історичні епохи

Колективна робота

Методичний коментар. На дошці вчитель вивішує великі картки з назвами історичних періодів: «Античність», «Середньовіччя», «Відродження», «Просвітництво», «XX століття», «XXI століття». Потім учні мають під кожною карткою наклеїти менші картки з назвами мистецьких напрямів: «Класицизм», «Сентименталізм», «Романтизм», «Натуралізм», «Реалізм», «Постмодернізм», «Модернізм», «Імпресіонізм», «Футуризм», «Експресіонізм», «Бароко», «Готика».

Поєднайте історичну назву доби та напрями, що домінували в цей період.

Бесіда з учнями

1. Яку періодизацію має українська література? 2. Назвіть яскравих представників та найбільш значущі твори кожної доби. 3. Як ви гадаєте, чому загальнокультурна періодизація лише частково збігається з українською? 4. Чому, на вашу думку, в українській літературі дуже мало представлено твори, виконані в дусі сентименталізму та класицизму? На який період припадає становлення сентименталізму в Європі? Що в цей час відбувалося на теренах України? 5. Як ви гадаєте, чому в Україні не було Відродження? Чи можна це пов'язати з традиціями та віросповіданням?

Робота в групах

Група 1

Виразне читання твору епохи романтизму («Рибалка» П. Гулака-Артемовського, «Не знаю, що сталося зі мною» Г. Гейне). Бесіда з учнями.

1. У якій країні виник романтизм? Які передумови виникнення цього напрямку? 2. Назвіть основні риси романтизму. 3. Чому митці

протиставляли серце розумові? 4. Чим зумовлена поява романтизму в Україні? Назвіть особливості українського романтизму. 5. Назвіть відомих письменників, які реалізували свій таланти у романтичному стилі. 6. Порівняйте поезії українського автора та німецького.

Група 2

Виразне читання твору епохи бароко (Г. Сковорода, М. Смотрицький). Розгляд репродукцій картин, зображення Михайлівського золотоверхого монастиря (м. Київ). Бесіда за змістом прочитаного.

1. Де й коли розвинувся напрям бароко? 2. Які ознаки бароко ви можете назвати? 3. Які жанри притаманні літературі бароко? 4. У чому полягають особливості українського бароко порівняно з європейським?

Група 3

Виразне читання реалістичного твору (вірші Б. Гріченка, П. Грабовського). Бесіда з учнями.

1. Як ви гадаєте, чому письменники відмовилися від романтизму й перейшли до реалізму? 2. Які основні риси реалістичної літератури? 3. Як реалісти зображують світ? Хто є героєм, де відбувається дія в реалістичних творах?

Група 4

Виразне читання модерністського твору (вірші Є. Плужника, П. Тичини). Бесіда з учнями.

1. Чому модернізм вважають сукупністю художньо-стильових тенденцій, а не окремим напрямом? 2. Чому модернізм називають бунтом проти реалізму, але не проти реальності? 3. У чому полягають ознаки модернізму? 4. Які напрями модернізму вам відомі? 5. Назвіть представників модернізму.

VI. ПІДСУМОК УРОКУ

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Підготувати повідомлення про особливості стильових манер (у групах): романтико-героїчної (Ю. Яновський), реалістична (П. Панч, А. Головка), лірико-імпресіоністична (М. Хвильовий, Г. Косинка), експресіоністична (О. Турянський).